ZBIOR TYGODNIOWY
Wiadomości Uczonych.

w Krakowie Roku P. 1784.

Dzień 18. *Kwietnia.*

Num: 12.

UWAGA
Nad ostatnią Woyną w wielkiey Brytanii.

Każdy bezstronnie sądzący, który iakokolwiek ma wiadomość Ziemio pisma muśi to wyznać, że W. Britania, w ostatniey woynie, chociażci ona nie ze wszystkim wypadła dla niey szczęśliwie, na nieśmiertelną sławę sobie zasłużyła, tak z użycia swych obrotow, iak y z męstwa które okazała, nie trzeba tylko wziąć na uwagę te trzy punkta.

1. Liczba nieprzyiacioł z nią woiuiących była więcey iak ośm razy mocnieyfza, to ieft Francuzow, Hifzpanow Holendrow, Koloniftow w Ameryce ſkonfederowanych, Hider-alego y innych.

2. Anglia przez cały czas trwaiącey woyny, musiała przytym wewnętrznemi rozruchami rozpierać fię, y mocarftwa neutralność zachowuiące, przez tę fwoią oboiętność mocno uzbroioną, wiele fię przyczyniły do iey osłabienia, gdy przeciwnie u iey nieprzyiacioł (wyiąwfzy Hollendrow) znaydowała fię wewnętrzna zgoda.

3. Mimo tego iednak ile do woiennych przypadkow fzczęście dało fię widzieć po ftronie Angielſkiey, bo w całym biegu woyny utraciła Anglia liniowych okrętow tylko 16, y trzy o 50 armatach, 68 fregat 139 towarami y amunicyą ładowanych, á przytym 3144 armat y 9918 w niewolą wziętych, lecz z liniowych trzy tylko dóftały fię w ręce nieprzyiacioł, á refzta zginela przez niefzczęśliwe ná morzu przypadki. Przeciwnie Francuzi, Hifzpani Hollendrzy y Amerykanie utracili 46 liniowych 90,

o 5ciu

o 5ciudzieſiąt Armatach 148 fregat, 30 Kupieckich y z amunicyą, pomiędzy któremi były niektóre ładowane towarami bardzo bogatemi, y przy tym 7830 armat y 54,530 w niewolą wziętych. Podług liſty, ſtrata którą tę potencye ponioſły od R. 1779 aż do 1783 wynosi y koſztuie.

Francyą 2769,000. funt, Szterling:
Hiſzpanią 1,233,000.
Hollandya 619,000.
Anglią 1,636,000.

---

o DUCHOWIENSTWIE
w Dziedzicznych Pańſtwach Auſtryackich.

Przed znieſieniem niektórych Zakonow, miała wynosić liczba Klaſztorów około 2012. według liſty naſtępuiącey to ieſt:

W ſamey Auſtryi Klaſztorow 264.
W Tyrolu - - - - - - - - 89.
W Karyntyi - - - - - - - - 20.
W Styryi - - - - - - - - 69.
W Czechach - - - - - - - 140.

W Morawii y w Sląſku - - -	83.
W Gallicyi - - - - - - - -	254.
W Węgrzech - - - - - - -	154.
W Dalmacyi, Kroacyi y Sklawonii	43.
W Niderlandzie całym - - -	395.
W Włochach Ceſarſk: - - -	467.
W Siedmiogrodzkiey Ziemi - -	34.

Wzroſt zaludnienia w Państwach Króla Pruſkiego w R. 1740 którego Fryderyk II. Król Pruſki obiął panowanie, liczono we wſzyſtkich na ten czas iego Kraiach około 84,000. ludzi, á we 40 lat potym to ieſt 1780,218,499 dzieci, od R. 1767 aż do R. 1782. czyli w 16 leciech we wſzyſtkich Państwach tego Monarchy urodziło ſię 3,021360 á umarło ludzi 2,661,331. Zaczym w tych leciech więkſza wynosi liczba urodzonych bo do 360,029 oſob:

Naywiękſzy przyroſt urodzonych nad umarłych, miały lata 1769 y 1780. bo w tamtych czyniła liczba 58,202, á w poźnieyſzych te 72,473.

Nieludzkość. ludzkością nadgrodzona.

Jak ludzko czałem dzicy, a iak ſrogo naśi ćwiczeni Europeyczykowie myślą, pokazuie ſię z tego przypadku.

Nieiaki Indyanin poluiąc zabłądził y przyſzedł głodny przed dom pewnego Anglika, prosił go tylko o trochę wody y nieco chleba, Europeyczyk odmowił mu tę uczynność, z fukiem y wzgardą, zowiąc go przytym pſem Indyańſkim, w kilka mieſięcy potym ow Angielczyk puściwſzy ſię na polowanie, zabłądził podobnie y przyſzedł przed drzwi owego Indyanina, ten opatrzył go wſzyſtkim co tylko miał, nadto przenocował go dobrze, y nazaiutrz odprowadził go do domu.

Zegnaiąc ſię z ſobą, zapytał go Indyanin, ieżeliby go nie znał? Angielczyk wſpomniał ſobie na ſwoią nieludzkość, zawſtydził ſię y odſzedł.

Przykład dla serc czułych.

Dzieciuch pewny w Rycerſkiey Szkole w Paryżu, obchodził ſię przez wiele dni zupą, ſuchym chlebem y nieco wody.

Do-

Dozorca Domu dowiedziawſzy ſię o tym połaiał go, mniemaiąc że to czynił z zbytniego y niedoyrzałego nabożeńſtwa.

Nie zważaiąc ná to ow Uczeń, czynił daley toż ſamo bez odkrycia iako w tym miał taiemnicę. P. Duwernay przed którym ow Dozorca Domu oſkarżył iakoby upartość owego dzieciucha: kazał mu przyiść do ſiebie, czynił mu łagodne upomnienia o potrzebie poddania ſię wſzyſtkim obrządkom owey Szkoły, unikania oſobliwſzych grymaſow y. t. d. Lecz widząc że ow, Młodzieniec nie otwiera mu myśli ſwoiego ſprawowania ſię, ſądził ſię przymuſzonym pogrozić mu w te ſłowa: że ieżeliby ſię nie poprawił, tedy go iego Rodzicom odeśle: otoż MPanie (odpowie dzieciuch, ponieważ koniecznie chceſz WPan wiedzieć przyczynę czemu tak á nie inaczey ſię obchodzę, oto ona ieſt. W Domu Oyca mego, iadałem wiele razy trochę czarnego y twardego chleba, y posilałem ſię wodą. Tu zaś iadam dobrą zupę, chleb biały y mam tyle ile chcę, ſłowem mam ſtoł dobry.

Wyrażenie które we mnie ſprawuie

pamięć

pamięć ná Stan moich Rodzicow, ieſt iedyną pobudką, dla czego ſię nie mogę determinować, żebym żadał więcey, niż do mego pożywienia y utrzymania potrzebuię.

Czułość y ſtateczność owego Młodzieńca, wyciſnęły natychmiaſt łzy uprzeyme z oczu Dozorcy Domu, y Pana Duwernay. Moy przyiacielu ſpytał ſię go P. Duwernay, Oyciec twoy był tak długo w ſłużbie, nie otrzymałże roczney penſyi od Krola? Nie MPanie odpowie Dzieciuch: Cały Rok ſtarał ſię on o to lecz niedoſtatek pieniędzy, był mu na przeſzkodzie do uſkutecznienia ſwego przedſięwzięcia, y tak wolał raczey żyć w niedoſtatku, niż ſiedząc w Werſalu czynić długi - - ieżeli tak ſię rzecz ma w iſtocie, iako ſię pokazuie być w uściech twoich rzecze P. Duwernay, tedy przyrzekam ci że mu wyrobię na roczne utrzymanie y pożywienie 500, pieniędzy Francuſkich. Tym czaſem kiedy twoi Rodzice tak mało maią, podobno y twoy worek nie muśi być ładowny? Otoż maſz 3 Gwineie dla twego obeyścia ſię, á co ſię tyczę twego Oyca, temu tym czaſem połowę przodem poślę z owe

ro-

roczney penſyi za którą ręczę że mu sam u Króla wyrobię. - - - á iakże mu WPan te pieniądze prześleſz ſpytał ſię go ow dzieciuch? nie troſzcz ſię o to moy maleńki przyiacielu, znaydę ia na to śrzodek y ſpoſobność - - - bardzo dobrze MPanie odpowiedział mu znowu z żywością dzieciuch.

Ponieważ WPan wieſz o tak dobrey okazyi, zaczym przyłącz WMP. do tamtych pieniędzy y te 3 gwineie któreś mi dał z łaſki ſwoiey, ia mam tu podoſtatek wſzyſtkiego, zaczym byłyby mi niepożyteczne, lecz moy Oyciec dla inſzych dzieci ſwoich użyie ich bardzo dobrze.

Prędko rozſzerzony zwyczay.

Żaden zwyczay tak prędko ſię nie rozſzerzył iak zażywania y kurzenia tabaki, chociażci podobno z początku żaden nie miał tak mocnych y wielkich nieprzyiacioł, że w rozmaitych Państwach surowo był zakazany.

Krol Angielſki Jakob I. napiſał przeciwko

ciwko temu obſzerną Xiążkę wyſtawiał palenie tabaki, iako zbyt obrzydliwy występek, y przykazał ſwoim poddanym aby z miłości Duſzy ſwoiey y zbawienia poniechali ie.

Urban VIII. Papież wydał Bullę pod klątwą zakazuiąc używania tabaki w Kościele. Pewny Ceſarz Turecki zakazał używanie tabaki pod ciężką karą na ciele. Perſki pod urznięciem nosa, á Car Moſkiewſki Iwan Waśilowicz przydał nawet karę śmierci, á przecież nigdzie prawie nie używaią tak bardzo tabaki, iako w tychże Państwach w których ią naybardziey zabraniano. Samaż Akademia lekarſka w Paryżu roſkazała na iawney Dyſpucie, aby przełożono y okazano brżydkość tak w kurzeniu iako y zażywaniu tabaki, lecz bardzo pocieſzna rzecz była widzieć, że ſamże Doktor, który podczas tey dyſputy prezydował, przez cały ten czas tabakierę z ręku nie wypuścił, ale ieden raz po drugim otwieraiąc, tabakę z niey brał, zażywał. y kichał w przytomności ganiących ten zwyczay.

DOCHODY KORONNE.

W Królestwie Polskim R. 1780 od dnia 1. Września aż do R. 1782. ostatniego Sierpnia wynosiły we wszystkim 25,436,318 Złotych Polskich.

Podatek od piwa y wodki potrąciwszy wszystkie koszty około 640,000 Złotych Polskich.

Z Loteryi zyskał Skarb y utrzymywacze iey w R. 1782. 13,675 Złotych Polskich.

Produkta w Anglii.

Podług Etatu, Fabryki y rękodzieła w Brytanii w ten sposob zwykły być rachowane rocznie, Fabryki wełniane fontow szterl: 16,800,000.

- - - - Skorzane - - - - -		10,500,000.
- - - - Lniane - - - - - - - -		1,750,000.
- - - - Konopne - - - - - - - -		890,000.
- - - Szklane - - - - - - -		630,000.
- - - - Papiernie - - - - - - -		780,000.
- - - w Porcellanie - - -		1,000,000.

- - - -	Jedwabne - - - - -	3,350,000.
- - - -	w Cynie - - - - - - -	1,650,000.
- - - -	w Mosiądzu - - - -	1000 000.
- - - -	w Zelazie - - - - -	8,700,000.
- - - -	w Stali - - - - - - -	3,400,000.
- - - -	Procz tych inne - - -	960,000.
		51,310000.

W tych Fabrykach pracuie ludzi około 5,250,000.

O Popularności w Kroleſtwie Neapolitańſkim.

Podług liſty mieſzkańcow tego Króleſtwa wynosi liczba ich, nie rachuiąc żołnierzy około 4 Millionow 673396 głow. Pomiędzy tą liczbą znaydować ſię ma ludzi męſkiey płci 2. Milliony 316015. Niewieściey 2 Milliony 266179. Xięży Swieckich 45.525. Zakonnikow 24,694. Mniſzek 20,970.

Uczynność Krola Szwedzkiego.

Krol przeieżdzał mimo Domu chłopa przy którym była ſtudnia, dziewcze

pe-

pewne przyszło boso y czerpało z niey wodę. Król zawoła na nią day mi napić się przyniosła mu uprzeymie ale nie poznawszy go. Krol rzecze, poydź ze mną do miasta, tam będziesz lepsze dni miała --nie mogę tego uczynić, odpowie dziewcze, muszę moiey chorey matce usłużyć. Król zlazł z konia, y znalazł strofkaną y dużo schorzałą niewiastę. ta rzecze, że gdyby nie miała tey dziewczyny, musiałaby nędznie zamrzeć, iest to Anioł dla mnie. Szczęśliwy momencie być Królem! dał iey Król znaczną kwotę pieniędzy, y przyobiecał dziewczynie, dobre wyposażenie, z tym dokładem: Zasługuiesz naylepszego Męża w moim Państwie, iam iest twoim Królem.

Przykład wdzięczności ku Rodzicom.

W Londynie, blisko 60 lat rachuiący starzec, miał 12 Synow którzy wszyscy żołnierską służyli. W kilka czasow potym, otrzymali byli urlop nawiedzenia starego swego Oyca. Przyszedłszy do niego nie znaleźli nic chleba, *nie ma chleba* zawołał ieden z nich a dał *12stu obrońcow Oyczyźnie? temu dobremu*

Oycu

Oycu musi być dana pomoc, ale iako? odpowiedzieli drudzy -- czy nie maſz tu gdzie u kogo pożyczyć zawołał naymłodſzy - choćby y było gdzie, co to pomoże rzecze inny, kiedy nie mamy nawet co dać na zaſtaw? iako -- odpowie nayſtarſzy, ſłużemy wſzyſcy iuż lat kilka w Woyſku, y nigdyśmy honoru naſzego niiakim poſtępkiem nie zeſzpecili dotąd, Oyciec naſz umiera z głodu. Zaſtawmyż honor naſz: aboż nam przecię na taki zaſtaw choć 50 funtow ſzterlingow -- pożyczą ta myśl w początku smiech ſprawiła, lecz w krotce zgodę na to wſzyſtkich: Ci 12 bracia napisali y podznaczyli naſtępuiący bilet.

12. Angielczykow, iako żołnierze gorliwi w ſłużbie Krola y Oyczyzny, Synowie Oyca, który na ſtarosć ſwoią wielką, popadł oſtatnie ubóſtwo; proſiemy Dyrekcyi bankowey o Summę 50 font: ſzterlingow ku wſpomożeniu nieſzczęśliwego Oyca naſzego, dla beſpieczeńſtwa zaſtawiamy naſz honor, y przyrzekamy po upłynieniu iednego roku, że wſpomnioną Summę wypłaciemy.

Ten Bilet podali do Dyrekcyi y

owe

owe 50 fontow fzterlingow w famey rzeczy były im wyrachowane. Lecz zdarto ten bilet y przyobiecano mieć ftaranie o ftarym ich Oycu pokiby żył. Ledwie co fię rozefzła pogłofka o tym iako zaraz bieżono zewfząd, Panowie y pomiernieyśi, á żaden z prożnemi rękoma, widzieć tak owego ftarca Oyca, iako y Synow ku Oycu tak wdzięcznych: Tym fpofobem przyfzedł on przed śmiercią fwoią do tego zapomożenia fię, że był w ftanie każdemu z fwych Synow zoftawienia małego kapitałku, w upominek y w nadgrodę ich synowfkiey wierności.

Błąd y Prawda między dwiem Zapytanie.

Pytafz mnie WPan, ieżeli to dobrze y pożyteczno ieft że ludzie błądzą? Spytay fię WPan raczey, ieżeli to z dobrem y pożytkiem ieft, znać prawdę? błąd ma to, co tylko przyiemnego, prawda ma to, co tylko okropnego, ieżeli iefteśmy fzczęśliwi, tedy błąd podchlebia nam, że ten ftan nafz ftatecznie daley potrwa, lecz prawda pokazuie nam, że wfzyftko fkończy fię w krotce, ieżeli iefte-

iesteśmy nieszczęśliwemi, tedy mowi nam prawda, że nikt tylko myż sami iesteśmy temu przyczyną. Lecz błąd przeświadcza nas, żeśmy nie zasłużyli na to, y że nie długo nieszczęśliwemi będziemy. Ktoreż z tych dwoch zwierciadeł obrałbyś WMPan sobie? owe, które pięknieyszym, lub też, które go wystawia brzydszym?

Prawda człowiekowi iest obcą, ile że ona nieodmienności nie zna, człowiek zaś ustawiczney podlega odmianie, przeciwnie błąd daleko lepiey służy naszey odmieniaiącey się naturze. Przy tym czy uważasz WPan, że on z naszą wolą zawsze harmonizuie, bowiem nasz sąd daie się zawsze od naszych namiętności skłonić, a nasze błędy stosuią się zawsze do naszego gustu. A do tego, iakby to być mogło, żebyśmy my nie byli zawsze w błędzie? błąd mieszka w nas y iest wszędzie około nas. Nasze czucia, przefrymarczaią nas, nasze sądzenia są przefrymarczeniem mniemania drugich y przesądu. Nasze poznawania nie są czym inszym, iak tylko wypadnieniem naszych zamian. Błąd nie tak iest przyiemny iak pożyteczny. Onci to iest ktory utrzymuie pospolstwo pod iarzmem,

mem, á możnym perſwaduie, że one ſłabſze ieſt, niż ten, który mu roſkazuie.

Onci to ieſt, który utrzymuie pokoy y zgodę w towarzyſtwach y familiach, ukrywa on przed iednym że ieſt wzgardzonym, przed drugim że znienawidziony, przed innym że oſzukany.

O! iak ſzczęśliwe są dziecinność y młodość, w pierwſzym wieku, nie wie ſię ni oczym, w drugim zwykło ſię zwodzić y błądzić prawie we wſzyſtkim,

Błąd zdaie ſię być Opiekunem ludzi, ſzczęśliwi, lub nieſzczęśliwi ieſteśmy, doſyć ieſt, że nas on nie opuſzcza nigdy. On nas kołyſze w dziecińſtwie, podchlebia w dalſzym życiu, y nad to ieſzcże przy brzegu grobu, uśmiecha ſię do nas po przyiacielſku.